

Rade Kalanj

MODERNO DRUŠTVO I IZAZOVI RAZVOJA

Hrvatsko sociološko društvo (Biblioteka
»Razvoj i okoliš«), Zagreb, 1995, 162 str.

Kao što sam autor navodi, glavno tematsko–problemsko područje njegove knjige »obigravalo« je oko pitanja **razvoja i napretka** iz horizonta recentne filozofske i sociološke teorijske baštine, koju određuju polemike oko krucijalnoga »kamena smutnje« i diskusije prijedora modernističke i postmodernističke paradigme. Dakako da ideja napretka nije (samo) apstraktni entitet već je usidrena u pragmatičkim partikularitetima, od svjetonazornih i kulturnih filijacija pa sve do pitanja tržišta, resursa, trgovine, prehrane, socijalnih i ljudskih prava itd.

Dvadeseto stoljeće, kao što je pokazalo niz mislitelja od Adorna do Lyotarda, namrla nam je podosta argumenata za ljuvljanje vjere u napredak, kako ga je shvaćao prosvjetiteljski koncept, koji i jest u postamentu postmodernističke paradigme. Jednako kad je riječ o tehnoekonomskim kao i kad je riječ o političko–društvenim i kulturnim sferama. Međutim, **mit napretka** radikalno je doveden u pitanje otkrićem ekološke krize, koja kao da se oslobodila za tren misaono–filozofsko–tehničke spekulacije i razotkrila problem u svojoj golotinji: pitanje života i opstanaka. On se ovdje nameće kao fundamentalno–generativan problem iz kojega se lako deriviraju pojedinačna stanja.

Dakako, da bi raspravljao o tom problemu, Kalanj načelno najprije mora riješiti metodološko određenje pojma, njegovu predmetno–zbijsku »opipljivost« i njegova spoznajno–racionalna mjerila koja definiraju napredak. Napredak može biti tretiran iz apstraktno–teologijsko–teleologijske pozicije ili iz relativističkoga stajališta. Njega, na drugoj razini, definiraju tehnike, kao »temporalne strukture« i

znanja, političko iskustvo te moralno i dakako estetsko iskustvo. Riječ je o čuvenoj Weberovoj simboličkoj dimenziji napretka, ili o Jamesovoj tezi o umjetničkim praksama kao društveno–simboličnom činu, Goldmannovim homologijama ili Lukacsevima analogijama.

Na pitanje određenja društvenih aktera prema problemu napretka Kalanj odgovara da se napredak uzima kao »normalan smjer« društveno–povijesnoga života. No ako ga se situira u određeni scijentistički moralni horizont, onda je on također u granicama »normale« u koji ga smješta »iskustveno–kritička« svijest. On se, dakle, u svojoj ozbiljnosti nameće tek u horizontu »sudbine« prirode s pozicija znanstvene i tehničke (zlo)uporabe. Naime, tu se nadaje solucija povjerenja u znanstveno–tehnički napredak, ali i zabrinutost za prirodu. S pozicije empirijske svijesti, odnosno utilitarnih očekivanja, a s postmodernističkoga relativizma, nadaje se svijest da se olako ne prihvaćaju tehničke utopije, nego da se promatra s relativističkim skepticizmom. Ekološka je svijest pritom zaslužna što je inzistirala na podvojenosti modernoga mišljenja, koje karakteriziraju, prema Ch. Laschu, i tehnološki optimizam i kulturno beznade, i obožavanje napretka i nostalgija.

Pošavši, dakle, s tih temeljnih metodoloških orijentira i znanstvenoga, epistemološkoga horizonta koji uvažava postmodernistički relativizam i sumnju, naročito sumnju u mitove, Kalanj problem »situira« u različite znanstvene matrice, kao i znanošću posredovane i propitane pojedine tehnologije prakse i svijesti o toj praksi. U tom kontekstu jamačno da zaslužuje našu pozornost primjerice, da je tako nazovem, enciklička matrica, no čini mi se da ona kategorijom rada ulazi više u sociološki milje i impostira zapravo sekularizaciju određenih encikličkih momenata, koji su svoju brigu »premjestili« iz sfere transcendencije u sferu dolinosuznog stjecanja kruha svagdanjeg nego li je riječ o izravnoj, neposredovanoj, po-

